891.79
T846
Ob

ОСИП ТУРЯНСЬКИЙ.

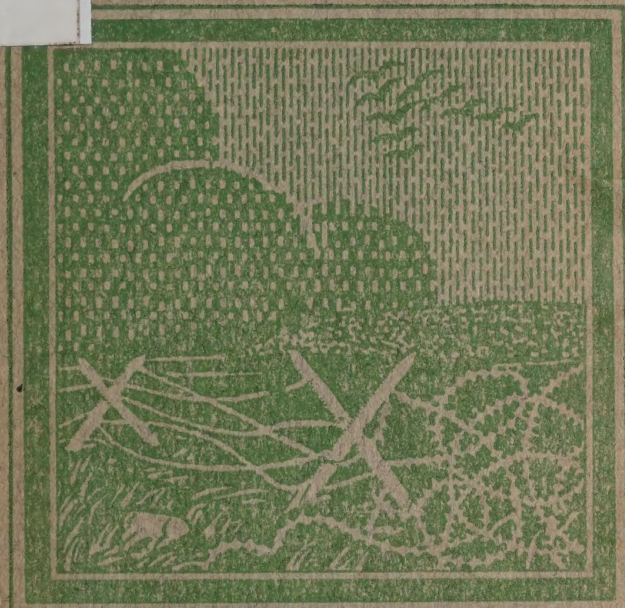

БОРОТЬБА ЗА ВЕЛИКІСТЬ

ОПОВІДАННЯ.

КИЇВ-ЛЬВІВ-РОГАТИН 1926.

Видавництво „ЖУРАВЛІ“ Серія 4. ч. І.

LIBRARY OF THE
UNIVERSITY OF ILLINOIS
AT URBANA-CHAMPAIGN

ELIAS CZAYKOWSKY
COLLECTION OF
UKRAINIAN CULTURE

891.79
T846
Ob

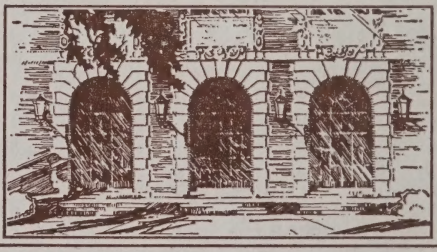

The person charging this material is responsible for its return to the library from which it was withdrawn on or before the **Latest Date** stamped below.

Theft, mutilation, and underlining of books are reasons for disciplinary action and may result in dismissal from the University.

UNIVERSITY OF ILLINOIS LIBRARY AT URBANA-CHAMPAIGN

FEB 27 1978

NOV 13 1978

L161—O-1096

ОСИП ТУРЯНСЬКИЙ.

БОРОТЬБА
З А
ВЕЛИКІСТЬ

ОПОВІДАННЯ.

КИЇВ-ЛЬВІВ-РОГАТИН 1926.

Видавництво „ЖУРАВЛІ“ ч. 4. Серія І.

Автор застерігає собі всі права.

Друкарня Х. Школьника в Рогатині.

891.79
T846
Ob

БОРОТЬБА ЗА ВЕЛИКІСТЬ.

I.

В містечку Хвостовичах жив собі парох, який визначався прикметами, що мали рішаюче значіння для світогляду його парохіян. Він був надзвичайно високого росту, з породи тих людей, на котрих, як то кажуть, Господь міру згубив. Крім того мав широчезні плечі, могутні кулаки, поважне, кругле черевце, два підборідки та грімкий басовий голос. Дуже боявся сього неспокійного духа, що силує думати та змагати до чогось і боровся з ним не тільки грімким голосом, але і крепким кулаком. Жив у згоді зі всіми народами і з тої причини уважав непотрібними та шкідливими всякі школи, читальні, орґанізації, то що. Не намовляв міщан до ніяких датків, жертв і податків на народні цілі, одним словом, дбав тільки про побожність і про те, щоб його

овечки дісталися в як найдешевійший спосіб до царства небесного.

Містечко Хвостовичі жило собі далеко від життєвого гамору та було подібне до тої казкової Гомерової оселі десь на краю світу, якої навіть соняшне проміння не в силі найти. А коли випадково там сонце на мить заблукало, то клало своє животворне світло тільки на міщанські чуприни: ніколи не мало сили засяти в теменах міщанських черепів. І коли найбільше нещастє для других людей-се утрата очей, то хвостівські міщане сеї тяжкої утрати зовсім не відчували тому, що вони в духовім розумінні ніколи не мали очей. Початком і кінцем їхного життя був шлунок. Хвостівці шлунком думали, а саме ось як: їхня думка в постатті дарів матері природи входила до черева свіжа, здорова, а виходила з нього в нездоровому стані. Ось і зміст усього життя хвостівських міщан. Вони раділи, що живуть і любили свого пароха за те, що він покрив застоялу калабаньку їх життя жабориннєм безтурботности, безпеки та спокійного травлення. За те все обіцяв їм вічну нагороду по смерти.

Одначе найглибша причина любови хвостівських міщан до свойого пароха лежала деинде. Як у кождому створінні, так і в хвостівських міщанах дрімав гін до чогось великого, надзвичайного. Ріжниця була тільки отся: коли у других людей сей гін находиться на дні душі, то у Хвостівців наслід-

ком завялости, знидіння, а то й відсутности душі він собі найшов пристановище на дні міщанських шлунків. У височезнім рості пароха, в його могутніх кулаках і в тому, що їх панотець міг на обід відразу ціле печене порося зїсти, хвостівські міщане бачили символ і здійсненнє своєї не задушевної, а так сказати, зачеревної туги за великістю, надзвичайністю. Ось і причина, чому Хвостівці були готові за свого пароха в огонь і в воду скочити.

Аж ось нагло й несподівано їх любий парох узяв і вмер. Тяжко розказати, який сум і біль, жорстокими кліщами стиснув серце хвостівських міщан. Щоби приголомшити, опаморочити та втопити великого червяка туги, Хвостівці знищили до дна всі припаси напитків у цілому містечку і були на похороні такі розжаблоблені, що з великого зворушення не могли йти просто, лиш кивалися й хиталися то сюди, то туди. І якби не похоронні коні, що у своїй уродженій тверезості були одинокими створіннями, які тоді думали за міщан та мали простий шлях перед собою, то хто знає, чи Хвостівці булиби з надмірного зворушення в силі завезти свойого пароха на місце вічного спокою.

Біль почав їсти душу Хвостівцям найбільше щойно після похорону. Дійшло до того, що вони не могли вже йти й мусіли ставати; не могли стояти й мусіли класти-ся. Лежали по стежках і під перелазами й

така зануда й обрида до життя їх ухопила, що свої почування без мови й розмови виливали. Їхньому смуткові спочувала навіть така темна й негарна сила, як уличне багно: воно аж надулося з гордощів, що хвостівські міщане волять розболені свої голови схилити радше на нього, ніж на свої подушки. З тої причини, щоб їм не було твердо, воно розмякло й оповило їх буйні голови та їх одежу чорною наполомою жалоби. А коли Хвостівці прийшли до себе, нічого не бажали, тільки такого самого пароха, як був небіщик.

Але Бог не вислухав їхнього прохання. На місце небіщика прийшов до містечка Хвостович новий священик, який зовнішнім виглядом і вдачею був як найдальшою протилежністю до свойого попередн. Він був таки маленького росту, що можна сказати ось що: могутня й таємна сила, що велить рости і травці й дереву та людській глупоті, забула свій обовязок супроти нового панотця. Коби бодай якась тілистість і обємистість була надоложила недостачу високого росту! Але де там! Новий парох був марний, худий, непоказний і мав тонкий і слабий голос, який можнаб назвати властиво тільки голоском. Хоч йому минуло вже сорок літ, то завдяки великій скромності в поведінці та безвусому обличчу він виглядав, неначе двайцятькількалітній молодець.

Однак у марнім, низькім ростом тілі нового пароха мешкала велика, висока душа, якої не було в його попередника. Він

був поетом, якого імя знали й цінили найліпші люди в народі. У своїх писаннях, проповідях і на кождому кроці намагався він доказати, жо джерелом сучасного важкого лихоліття українського народу та причиною глибокого занепаду всього людства є тільки одна страшна руїнна сила, якій на імя: грубий матеріялізм. „Замість шукати царства божого на землі, люди устромили свої голови в жалоби та в корита брудної наживи. Віру у творчу силу духа заступили сучасні люди вірою в черево. Ось чому найвизначнійші уми сучасного світу пророкують народам загладу“.

Новий парох думав, що грубий матеріялізм, себто звіринне життє для самого шлунка грозить подвійним, смертним ударом українському народові тому, що його розточує подвійна недуга: одна зовнішня — се кайдани неволі, друга внутрішня: затрата спільної, високої мети наслідком марного животіння для ще марнійшого кисілю сірої буденщини. На жорстокім торжищі життя став наш народ із тої причини рабом рабів. Колиж він має воскреснути, то треба за всяку ціну вбити в ньому рака бездушности й марного, борщаного самолюбства та звернути його думку й діла навіть силоміць на вершини ідеалу, на ясні зорі України.

II.

Коли новий парох кинув оком на життє хвостівських міщан, аж за голову взяв-

ся. Він побачив там бездушність, бездумність, неграмотність, глитайство й колтунство, несамовите сплетнярство, зарозумілість не знати, на що, якусь дивну грубоватість у поведінці та в почуваннях, брак іскри народнього й людського почуття — ось містечко Хвостовичі, ось та многонадійна нива, на якій йому доведеться працювати. Він засукав рукави та з запалом вічно молодого ідеаліста взявся найперше відгортати жабориннє над супокійною ковбанею життя своїх овечок. Але у своїм розмаху парох забув, що його парохіяне були найбільш консервативними людьми на світі. Тай малиж вони що консервувати: хвостівські міщанє — се найбільші консерватисти людської глупоти.

Вже перша поява пароха викликала у Хвостівців несмак. Та коли парох заявив, що Хвостівці живуть так, як ті створіння, що не мають очей і що він буде старатися їх оздоровити та зробити їх справжніми людьми, міщане зробили революцію. Зібралися на цвинтарі й голосними окликами висловлювали своє невдоволеннє й обуреннє. Речником усіх міщан виступила Мотруна Коблик, яка була ростом найбільшою жінкою у Хвостовичах і мала найменшого в містечку чоловіка, котрого часто побивала. Вона не могла віджалувати небіщика пароха, якого боготворила мабуть на тій основі, що велике великого шукає та ходила до нього часто до сповіди не тільки з

великої побожности, а і з великої любови. Вона мала може найбільшу причину обурюватися, бо її почуття великости щербата доля подвійно образила і її чоловік такий малий, що нема на що подивитися й новий парох такий самий! О, Боже!

Весь гамір і крик міщан утих, коли Мотруна Коблик покотила по цвинтарі свій здоровий голос:

— Люди добрі! Таж нам хіба окуляри на носи настромити, щоби побачити нашого нового єгомостя! Ми не хочемо такого маленького! А щож то ми, хвостівські міщани, не варті більшого отця духовного? Що?

Хвостівці прийняли Мотрунині слова як найкращий вислів своїх почувань. Найбільший ростом міщанин Власій Чапельський загудів:

— То-то-то-то-то! Пані Мотруно, бодай ви здорові були! Ви нам ті слова так, якби з губи виняли!

Громада вибрала комітет зі сімох членів, які мали обміркувати й вирішити справу, як позбутися свого маленького пароха. Головою комітету став Власій Чапельський. Се був не тільки найбільший ростом, але й найрозумнійший міщанин у Хвестовичах тому, що вмів дуже розумно згортати до купи гроші. Він так собі влаштував життє, що богато пив, а ще більше заробляв. Уходив у Хвостівців за знахора від худоби,

або, як люди казали, вмів добувати гроші зпід конячого хвоста. Та найбільшу інтеліґенцію він проявляв у чиракольоґії, себто в лікуванні чираків на людській шкурі. Славу доброго чиракольоґа він собі здобув головно на тій основі, що чираки мають природний нахил самі зі себе гоїтися.

Власій Чапельський запросив усіх комітетників до своєї хати. Поставив на стіл почастунок, як Бог приказав і коли чарка пішла в рух, він обізвався ось якими словами:

— Панове комітете! Пийте та їджте, скільки душа забажає. Мене на те стати. Панове! Ми мусимо впоїти і вісти в себе велику силу, бо перед нами стоїть, рахувати, велика справа: ми нині розпочинаємо боротьбу з тим, що мале і за те, що велике...

Коли комітет почув, що у шлунках і в голові є вже доволі стрілива, Власій Чапельський почав:

— Панове, радьмо вже, що як і куди? Ми, панове, маємо дві справи. Одна справа мала, друга велика. Мала справа, то наш маленький єгомость, велика справа, то великий єгомость. Малого єгомостя маємо, але його не хочемо. Він мус бути! Але великий парох прийде на кінець. На початок радьмо над малою справою. Панове, дай Боже здоровля!

Чапельський випорожнював чарку, а

тимчасом Стах Шалапута, великий грошопас, зауважив:

— То ніби кажеться: мала справа, але який великий клопіт!—

— Панове! — говорив Чапельський — Ми, хвостівські міщани, з діда прадіда, здорові, великі, гонорні люди. Господь нас, дякувати йому, поблагословив статками й достатками. Ми привикли важити все на кіля, не на дека, бо в нас є звідки й ми, слава Богу, маємо, рахувати, здоровий розум. Скажіть мені самі панове:

— Чи ви візьмете в руки марний сотик, як вам належиться срібний золотий?

— Го-го, ми не з таких!—противився Шалапута.

— Панове! Чи ви пристанете на мале теля, як можете дістати великого бика? Правда, що нема таких у Хвостовичах?

Комітетники притакували.

— Панове! — розпалювався Чапельський, — чи ви законтетуєтеся шкваркою, як вам ціла ковбаса смакує і вас на те стати? Га? —

Тут Чапельський обвів очима всіх і побачив таке враження своєї красномовности, що деякі слухачі так і застигли, а пироги визирали допитливо з їх непорушно відчинених ротів.

Чапельський закінчив свої міркування ось як:

— Панове! Ніби длячого я так говорю? Длятого, що ми міщани міста Хвостович навіть і самому папі римському скажемо:

— Заберіть собі високосвящений отче Папо, марний сотик, а дайте нам срібний золотий! Заберіть собі шкварку, а дайте нам ковбасу! Заберіть собі теля, а нам дайте бика! Заберіть собі нашого маленького пароха в якесь темне, глухе село, дурним хлопам, бо він для хвостівських міщан не є приписовий... Панове, дай Боже здоровля!

III.

Харлампій Тичка пояснив, що Хвостівці ходять до церкви на те, щоб мати на що подивитися. Та тепер воно так само, якби не було жадного пароха, бо на таку дрібничку, на такий недогризок, такий завялий, засушений, скорчений опеньок, як новий парох, не виплатиться й дивитися, бо нема на що.

Микола Мушинський висловив ось яку компромісову думку:

— Коби наш панотчик мав бодай яке таке грубеньке, кругленьке черевце та й до два товсті підборідки, ну, то можнаби сказати:

— Малий ти, отченьку, малий, нема що казати, та все таки в тебе повага єсть.

Але він, Бог зна, що за нещасна доля

породила! Зверха не доріс, а з боків, то так, якби якась нечиста сила взяла вісняк тай геть його обстругала тай тільки снасть лишила. Не для нас той єгомость, панове.

Знов обізвався Власій Чапельський, що під упливом напитків дістав неабияку фантазію:

— Панове! Як наш небіщик говорив казаннє з амбони, то чоловік міг собі і пчихнути й зівнути, як душа забажала. А тепер? Борони Боже! Мусиш як той кіл у плоті стояти та боятися. Бо коли пчихнеш, то пароха, гейби запалений сірничок із амбони здмухнеш. А як зівнеш, то він тобі з амбони просто в пельку влетить. От і маєте! Що то значить мати таку малу біду в церкві!

Стах Шалапута:

— Пане Власію! Ви нагадали проповідь. Не забудьте свого. Бувало, як наш небіщик почне казаннє говорити, то все про побожність і побожність. А сей наш малий? Йому ані в голові наші душі. Він уже на першій проповіді до наших кишень добирається!

— Ви,—каже,—мусите платити податок на українську школу, на „Просвіту“, на книжку, на-а-а... лихий його знає на що.

— Ви,-кае,-аж тоді будете Українцями, як дасьте своє майно і своє життя за Україну.

— Так він каже. Але я вас питаю, панове: чи не ліпше для України жити, ніж умерти за неї? Але мені ані в думці жити для такої України, що все витягає руку: дай та дай тай дай! А що та Україна мені дасть? Що вона мені заплатить, ги-ги-ги.

Всі мовчали, бо не могли найти відповіди. Аж тут нараз загомонів якийсь голос:

— Україна дасть вам, пане Шалапуто, людську честь, бо ви її не маєте...

Комітет оторопів. Се був хтось, якого втягнули силоміць до комітету. Ледві Шалапута охолов, зірвався і крикнув до нього:

— Що ви собі гадаєте, пане Коблику, ви, шмаркачу один! То жінка вас бє й місить, як гамана, аж публіка на місто йде, а ви нам будете про честь викладати?!

Коблик хотів забратися з хати, але Чапельський посадив його назад коло стола і примовляв:

— Ви, пане Іване, мусите з нами зістати, бо ми вас потребуємо. Ми мусимо показати нашому єгомостеві, що навіть найменший хвостівський міщанин, такий, вибачте, як ви, його не хоче.

— Мені все одно, чи малий, чи великий панотець, аби добрий був — муркнув Коблик.

На се висловив Шалапута ось яку загальну думку:

— Певно. Хто від жінчиної екзецирки синяки рахує, такому хай і церковна миш казаннє говорить...

Пиво звернуло розмову в инший бік. Атанас Закамарський, котрий любив роботу на обійсті, виводив перед очі ось яку картину:

— Панове! Наш небіщик єгомость, дай йому Господи царство небесне, то був господар, якого пошукати! Нераз, бувало, чоловік заглянув через шпару в паркані, що там на парохії робиться? Дивлюся я й очам не вірю: наш єгомость стоїть на гноївці, тримає в руках такі соховила, що й сатана в пеклі ліпших не має і з парубками гній на віз викидає. Та не в тому штука, що гній викидає, але в тім сук, як викидає: панове? Що парубок раз, то єгомость три рази, що парубок жмінку, а єгомость цілу копицю! Чоловік дивиться, дивується й міркує.

— Гей, гей, щобто за статки й достатки були в мене, якби я мав такого парубка, як наш єгомость! Так і видно, що він високі школи не на дурно скінчив!

Никола Хвостович, який зі замилування грав по весіллях на басі, розказував:

— Або небіщик.. ге-ге.. казання! Тож то були... ге-ге... казання! Бувало, як не крикне, як не... ге-ге... рикне:

— Покарайтеся... ге-ге... язики!

— То аж мене з дрімки збудив... ге-ге... А губу відчинив, як чорну.... ге-ге... яму і стоїть, ані мур мур.. ге-ге... А чоловік дивиться на ту чорну яму і зі страхом питає:

Чи то рот... ге-ге... чи пекло?

Тяжко було заснути на його проповідях. Чоловік, чи хотів, чи не хотів, а мусів бути... ге-ге... побожний... Ой то був правдивий єгомость, нехай з Богом... ге-ге... спочиває.

IV.

— Чекайте панове—змішався Чапельський—наш маленький парох на проповідях і всюди инде раз-у-раз одно говорить... Ну... воно якесь таке дивне... таке смішне... ха-ха-ха!.. щось про тіло й душу... ех, проклятe пиво... як то воно, панове?... Що се таке?

Комітет задумався глибоко. Тільки малий Іван Коблик сидів байдуже. Нараз Мушинський ударився по чолі й радісно закликав:

— Я вже знаю, панове. Наш малий парох говорить:

— Люди,-каже,-не тіло родить душу, а душа тіло, не черево, а дух є паном життя.

— То-то-то-то-то! Справедливо! Так він говорить,- притакнув Чапельський та почав сю думку пароха ось як поясняти:

— Панове, я не скінчив жадних університеремтетів, але можу вам одно сказати: я своїм міщанським розумом усіх тих директорів, професорів і єгомостів у кут зажену. От, наприклад, тепер: наш малий парох каже, що... рахувати... черево родить духа...

— Ні, ні, ви сказали на виворіт, усміхнувся Мушинський.

— Як то на виворіт, пане Мушинський? То наш малий парох говорить на виворіт, бо він каже: дух родить черево... ...так, а я ще раз кажу: черево родить духа.

— Ану, ану, чому? питав Шалапута.

— А ось чому. Дивімся одні на других! Правда, панове, які ми, Хвостівські міщани, вдалися здорові, великі, статочні, розумні? Га? А чи моглибми тут коло мого стола дати собі нині такого духа, якби не наші черева, ги-ги-ги, дай їм Боже здоровля?

Більшість комітету потакувала, а Чапельський питав далі:

— Панове! Чи ми всі, так, як тут є, прийшлиб на світ божий, якби жінки не мали черева?

— Свята правда — думав Шалапута.

Тепер Чапельський почав себе розкішно бити кулаком по товстім животі й викладає:

— Панове! Єжелі моє черево собі по припису підїсть і підіпє, тоді в мене, ра-

хувати і дух єсть. Се, значить, панове, що я тоді можу собі дихнути та дмухнути, як мені любо, ги-ги-ги. Панове, дай Боже здоровля!

Коли випили, почали знов говорити про малого пароха. Чапельський доказував, що в маленькім тілі панотця або зовсім нема духа, або, як є, то хіба стільки, що кіт наплакав.

— Він нам буде про духа говорити,— викрикував із призирством Чапельський.— Хто? Ви, отченьку маленький, вівсику дрібненький? Таж таке перце, як ви, я беру в пучку, дмух!—і ви вже в царстві небеснім!

— Ви, пане Власію, нагадали царство небесне, — підхопив Іван Мушинський, котрий запхав руки межи свої коліна й так сидів нахилений з люлькою в устах. Тепер такі часи настали — говорить він — що і в небі тісно. Я чув, що святий Петро не може собі при небесній брамі ради дати, так там завізно, такий натовп. А свячені особи мають то до себе, що вони не входять до неба через браму, коли там тісно, тільки свяченим кулаком виломлюють у небесній стіні діру, ну й за собою свої овечки ведуть: Але се ще не вистарчає, щоб кулак був свячений; він мусить і крепкий бути. Ну, панове: якже наш малий єгомость нас до неба заведе, коли в нього такий малий і мягкий кулак, як дитяче тіня?

V.

Комітет вибрав з поміж себе депутацію з трьох членів, Власія Чапельського, Стаха Шалапуту й Івана Коблика, останнього знов проти його волі. Але він мусів слухати їх, бо мав слабі кулаки, а ще слабшу волю. Та найбільше боявся своєї жінки, котра наказала йому не противитися виборові на депутата. На вибір Мотруни не згодився Чапельський заявою, що й найбільша жіноча мудрість потрібнійша в кухні, ніж на раді чоловіків.

Коли депутація вже підійшла близько під парохіяльний дім, почула якусь непевність, а навіть і страх. Особливо відібрав майбутньому речникові парохіян, Чапельському, відвагу Коблик, якого рухи й вираз лиця викликували враженнє, що він, замість поставитися твердо до панотця, може ляпнути яку дурницю й тоді—на маєш!—Стах Шалапута сіпнув Чапельського за полу та напімнув його, щоб він, борони Боже, не забув язика в роті, а Кобликові загрозив, що горе йому, коли він попсує справу. Чапельський заявив, що він таки чогось боїться й радив затриматися трошки, щоб зібрати всі думки до купи. Всі три депутати скрутили наліво та пірнули у хвилях високого жита. Посідали на межі, а Чапельський сказав, що має в кишені спосіб на відважну й мудру думку: здорову плящину. Коли випили, почув Чапельський такий дух

бадьорости й відваги, що міг пуститися й у бій навіть зі сторуким великаном, а не то з таким маленьким єством, як новий панотчик.

Щось ніби горячою, довгою голкою пронизало їхні груди, коли вони застукали до панотцевої канцелярії. Та коли тільки відчинилися двері й Чапельський побачив перед собою маленьку, худеньку, змарнілу та бліду постать пароха, його бентежність розвіялася й він разом із другими депутатами спокійно поцілував панотця в руку. На питаннє пароха, яке в них бажаннє, Чапельський почав мняти капелюх у руках і як на нещастє зиркнув трівожно на Коблика. Та Коблик мав такий насмішливий і злорадний вираз лиця, неначеб його очі говорили:

— Уууx!,. Ти... високий... дурню!

Чапельський почув аж якийсь мороз у свойому хребті. На щастє Стах Шалапута несвідомо штовхнув Чапельського в те заморожене місце. Аж тоді Чапельському розвязався язик та почав йому рухатися в ось який спосіб:

— Отче духовний! Ми депутати... рахувати... Ціла громада, значить... так,.. ціла громада... аякже. Бо чомужби ні?...

При тих словах Чапельський випростувався і глипнув на членів депутації, з котрих Коблик злобно очима кліпав, а очі Стаха Шалапути вдоволено світилися, як у рися в бік панотця.

Парох дивився зі спокійним зачудуваннєм на депутатів. Був досить блідий, бо весь час аж до сеі розмови з великим духовим напруженнєм писав літературний твір. У сій хвилині він видався Чапельському такий дрібненький, що він себе в думці запитав:

— І кого тут боятися?..:

От чому він з тим більшою самопевністю вимотував зі свого горла дальші слова:

— Ми хвостівські міщани, маємо, рахувати, добру славу. А чому? Бо в нас усе велике... Наше місто—то не мале, темне село, наприклад... Наші лани великі, наші хати, стодоли, ярмарки, коні, воли—все те велике. А чому все в нас велике? Бо ми міщани тільки все те любимо, що велике. Ну, а наша церква? Вона, Богу дякувати, дуже велика. Тільки ви, отче духовний, значить, хе-хе... заблудили в наше місто...

Тут Чапельський почав підкашлювати та великою долонею обтирав піт зі свого низького чола.

Парох усміхнувся і з зацікавленнєм запитав:

— Звідки у вас така думка?

— Отче духовний, ви до нас міщан.. ані руш не підходите...

— Чому?—сміявся парох.

— Бо духовний пастир нашого міста Хвостович мусить мати... велику рахувати, повагу.

— То я її не маю?—дивувався парох.

— Вибачте, отче, ні, хе-хе...

— Чому ні?...

— Отець духовний... самі знають...

— Се цікаве!... Я нічого не знаю... Ну, скажіть, як ви се розумієте?

— Отець духовний не мають того, чого ми Хвостівські міщани потребуємо... не мають, рахувати, високої постави... фіґури...

— То ви—засміявся парох—людей на сяжні і хвунти мірите?

— А якже? А войсько як?—відповів тріумфуючим питанням Чапельський і додав:

— Наш небіщик панотець, дай йому Боже царство небесне, то була раз фіґура! А ви, панотче.., гм, гм... Ви отче, вибачте за слово, до нашої церкви й до нас, хвостівських міщан... хе хе... не доросли...

Парох перестав сміятися і сказав спокійно:

— Люде, йдіть до дому! Ляжте й переспіться, бо ви пяні. А на другий раз із такими дурницями до мене не приходіть!

Депутати: Чапельський і Шалапута образилися й висловлювали свою досаду глухим сопінням та почали поволі обертатися й виходити. Найменший із них, Іван

Коблик, ухопив пароха за руку, поцілував і сказав:

— Прошу отця духовного... не гнівайтеся на мене... Я... я... Не докінчив і скоро вибіг із кімнати.

VI.

Щойно на подвірі перед парохіяльним домом Чапельський почув потребу викинути зі себе свої почування. Він обізвався до вікон панотцевого помешкання ось як:

— Нас, депутатів хвостівського міщанства, нас, поважних, розумних і гонорових міщан так ображати?! — Ви пяні, — каже. Ось куди гне! Ми з ним про великі річі, а він: — Ви пяні — каже. — Я не маю часу з вами говорити — каже. Го, го, любий, маленький отченьку, хиба з мене буде не хвостівський міщанин Власій Чапельський, а дурний хлоп зі села, як я вам се подарую.

— Депутація виходила з подвіря на кладки. Стах Шалапута обкинув оком панотцеве обійстє.

— З того малого єгомостя не буде потіхи. Він тільки дві річі робить: або старається здерти у нас податок на ту свою Україну, або сидить і книжки пише. Така велика парохія! Двіста моргів поля, ох! Тільки рукави засукати і працювати! А він сидить і книжки пише! Дивіться, о, с: бики плоти на роги беруть, а він сидить і

книжки пише! Кури на цвітнику несуться, а він сидить і книжки пише! А онде, бачите? На ґанок безрога як яка вельможна пані собі суне, а він сидить і книжки пише! А в середині? Там певно йому на голові воробці гніздяться, а він сидить і книжки пише! Еех!

Тут Коблик не втерпів. Вийшов зі своєї байдужости й обізвався:

— А щож нашому панотцеві робити? Кури пасти?

Шалапута кинувся на нього, як шершень:

— А щож то ми, хвостівські міщани, які жебраки та не маємо нашого пароха звідки утримати, що він мусить книжками гроші заробляти? Га?

Чапельський запитав Коблика:

— Скажіть мені: чи ми маємо за пароха духовну особу, чи якого голодного перогриза з казети, чи писаря від податку, наприклад?

Коблик відповів питаннєм:

— Чи ви знаєте, пане Власію, хто був Шевченко?

Чапельський відрубав:

— Може чув про нього більше від вас. Шевченко... той... Терешко?...

— Тарас, — поправив Коблик і додав:

— Тарас Шевченко написав гарні книжки...

Чапельський перебив:

— Коли ви такі мудрі, пане Іване, то скажіть мені, чому Шевченко книжки писав?

— Бо Бог йому такий талан дав,— сказав Коблик.

— Талан дав... хе, хе, хе — сміявся Чапельський.—Талан дав... се байка, пане Іване, проста байка для дітей. По правді справа так мається: Я чув, що той Шевченко не скінчив, рахувати, жадної школи. Як так, то він не вивчився ні на доктора, ні на професора, ні на адвоката, ні на священика й не мав ніякого маєтку. Біда його притиснула, нендза його обсіла, ну, й він рад не рад, аби не згинути з голоду, почав ті свої книжки писати. І написав їх таку купу, що можнаб ними цілу зиму в печі палити. І тому Шевченко між тими всіми писарями найбільший.

— А ви читали Шевченкові книжки? питав Коблик.

— Не читав і не хочу читати. Ніби я не маю пильнійших інтересів робити? А щож то я малий шкраб у школі, щоб мене хто буками в задок силував книжки читати?

— З вами нема що говорити,—зауважив Коблик і махнув рукою безнадійно.

Чапельський закінчив свої міркування ось як:

— Не дивуюся Шевченкові, що книжки писав, бо се, рахувати, його хліб. Не дивуюся казетарям і ріжним писарям від податків, від банку й почти, що вони книжки пишуть, бо се їхній хліб. Але звідки ми, хвостівські міщани, приходимо до того, щоби світ про нас думав, що наш парох такий самий безштанько й голопупенко, як усі ті письмаки — гризопери, що книжки пишуть? Панове, се неслава, се ганьба для нас! Ми до того не допустимо! Зрештою, хай собі той маленький єгомость пише, але не між нами. Хай собі йде в перше ліпше темне село і, про мене, хай собі там весь папір і все лико перепише!

В сьому місці Стах Шалапута так озлобився, що плюнув на кладки. З того приводу Власій Чапельський сказав таке:

— Пригадуєте собі, панове, як то я раз відпалив нашому малому єгомостеві? Се було тоді, як він нас лаяв за непорядки і бруд у Хвостовичах.

— Ви—каже—не дбаєте про чистоту та маєте погану привичку на кождому кроці плювати.

— А я йому на те:

— Отче духовний,—кажу, — земля велика, є, Богу дякувати, на що плюнути.

А паночик нам каже:

— Мусите у школі, по хатах і в читальні, що її заснуємо, посправляти плювачки.

Се вже мене розлютило. Ледві таке мале, непрошене прилізло до Хвостович, а вже нам хоче наші прадідні звичаї касувати! Я до нього просто з моста:

— Отче духовний! Місту Хвостовичам не треба ваших плювачок, бо там один другому в лице плює... хи-хи-хи-хи...

VII.

Крізь відчинені вікна долетіло до вух пароха майже кожде слово депутації. Він мимоволі слухав і перо випало йому з руки. Коли голоси на дворі затихли, він устав і довго ходив по кімнаті. Опісля сів і записав у свій дневник ось які слова:

— Сучасні люди перший раз у моїм житті неволять мене сумніватися у правдивості оцього речення святого письма, де кажеться: на початку було слово-льоґос. Мені здається, що на початку була безмежна й бездонна глупота, а над нею здіймалася кромішня тьма. Туман, опир тьми, упав на глупоту і сплодив з нею байстрюка, котрого все єство глупота і тьма й котрий зоветься: світ.

— Мені здається, що всі мої змагання для піднесення народу, вся моя віра, весь ідеалізм — се відвернена сторона сеї первісної потворної сили, якій на імя глупота.

Кому я скажу своє слово, жаром чуття облите, проміннєм думки осяяне, жемчугом радощів увінчане? Народові? Народу не має. Є тільки юрба глухих, сліпороджe-

них, розбитих, розтоптаних, розторощених животин, у яких тільки одна одинока мета життя: перемінювати борщ у гній. І тому ся юрба конає у власних помиях і творить погній для чужої тьми.

Чи не говорить із мене частина сієї поконвічної глупоти, коли я проповідую божеську ідею юрбі, котра тільки в товсту свиню вірить? Невже я себе не осмішую, коли сміюся визвольним, розторощуючим сміхом—бичем до тих, які почувають і розуміють тільки сміх гопака та пяний регіт алькоголю?

Коли табун диких коней у степу звітрить стадо вовків, тоді в одну мить утворить колесо, збірає свої розумні голови в середину до купи, а проти зовнішньої небезпеки виставляє задні копита й хай тоді ворог приступає, коли хоче всі свої зуби потратити! Супроти спільної небезпеки наш народ ніколи не виявив такої одної збитої лави. Чому? Бо наш народ не мав навіть такого розуму, який мають дикі коні. О, ти сліпороджена, глуха юрбо глупих, безтямних і гноєродних плазунів, коли ти раз уже станеш народом?

Тут парох урвав і почав ходити по кімнаті. Опісля прочитав написане й воно видалось йому таке страшне та єретичне, що він ухопив сей папір і подер його на шматки. Був дуже схвильований і саме тоді сказав голосно до себе:

— Чоловіче, думай зовсім супокійно.

Ходив тепер поволі й його думки укладалися в ось яку картину:

— В чім тут діло? Сьогодня я перший раз довідався, чому я на хвостівських міщан не маю жадного впливу, мимо того, що я все можливе робив для їх духового піднесення. Досі моя праця для них була даремна тому, що вони мене не люблять. А не люблять тому, що на мене, як на малу ростом особу впав проклін велитенських тілесних розмірів мойого попередника, який зовсім не дбав про їх душевне вихованнє. У моїх парохіян є гін до великости і ся їх черта, говорім предметово, похвальна. Інша річ, що сей гін наслідком їх нетямучости й темности виродився в незвичайно смішний спосіб, коли звернувся в напрямі тілесних розмірів. Значить, моє завданнє буде справити сей гін на правильний, духовий шлях. Але, щоб се було можливе, я мушу їм доказати, що не я до них, але вони до мене не доросли, що я мимо свого низького росту переріс їх не головою, але цілим небом. Ба! Але як се доказати? Знаю на основі дотеперішнього досвіду, що духовими засобами мені се не вдасться, тому, що розум тих міщан не находиться так сказати, на свойому місці. Значить, я мушу найперше хвостівським міщанам пересунути розум на належне йому місце. Але як? Ось питаннє. Се пересуненнє розуму мусить бути чисто фізичного характеру.

Значить, хіба мені підрости в гору? Се неможливе. Погрубіти? Також тяжко. Вирвати дубчака з коріннєм? Неможливо. Піднести руками двох хвостівських міщан у повітрє і сплощити ніс одному носом другого? Нема сили на те. Отже в який спосіб їм пересунути розум?

Цілими днями думав парох над сею фізіопсихічною загадкою і здавалося йому, що мусить її розвязати.

VIII.

Громада Хвостовичі в поті чола заходила в голову, як позбутися свого маленького пароха й дістати на його місце великого. Рада в раду й ухвалила післати тих самих трьох депутатів до сусіднього села Середполець, у котрім недавно вмер маленький ростом священик, а на його місце прийшов високий і барчистий. До сього великого священика, котрого хвостівські міщане хотіли мати на місці свого маленького панотця, звернулися три депутати. Коли середпільський парох вислухав їхнє проханнє, усміхнувся і сказав, що він тут не може нічого зробити й радив їм звернутися до отця декана, а потім до епископа.

Третій член депутації, Іван Коблик, не хотів у ту справу далі мішатися й заявив, що йому теперішній маленький парох подобається. Але тому, що він був людиною слабої волі, Чапельський і Шалапута на-

мовами і грозьбами спонукали його взяти участь у шуканні великого панотця.

Декан мешкав у містечку, віддаленім трийцять кільометрів від Хтостович. А що не було в тім напрямі залізниці, депутати вибралися возом. Дуже цікаво зглядалися на них по дорозі ріжні люди. Їх дивувала якась небуденна міна Чапельського й Шалапути, якийсь підвищений настрій, який неначе промовляв до всіх: Ви собі не міркуйте, що на тім возі такі прості люди сидять, як ви... Се маєте знати, борці за велику, високу мету...

Тільки Коблик, який сидів на переді й був візником, не підходив під сей високо поважний настрій Чапельського й Шалапути. Його вираз лиця був низько насмішливий, бо коли він помітив велику цікавість людей, робив з великого пальця вказівник на жидівський лад і кивав ним разураз назад непомітно для обох депутатів, неначе хотів сказати:

— Дивіться, люди, яких я двох розпиндичених старих индиків везу...

Коли депутати увійшли в хату декана та побачили його, оторопіли з дива й жаху і з винятком Коблика трохи не попадали на землю. Бо ось перед ними стояв не височезний, барчистий декан, із круглим черевцем і трьома підборідками, як се на їх думку Бог приказав, але маленький, худенький, марненький, зморщений панотчик,

зовсім подібний до їх теперішнього пароха. Чапельський ледві вибелькотав у найбільшій трівозі питаннє:

— Чи отець духовний.... наш... декан?!...

— Так!

— Се неможливо! — злебедів Чапельський.

— У мене нема жартів! Говоріть, відки ви й чого хочете? — натискав декан.

Чапельський і Шалапута, що від побачення декана поводилися ніби два живі стовпи, тепер на смерть остовпіли. З великого дива їх уста відчинилися широко, наче брама до міщанської стодоли. Здавалося, що коли вдихнуть у себе повітрє, то разом із ним влетить Чапельському в горло навіть сам отець декан. Тільки їхні блудні очі бігали то сюди, то туди, як миші, що перед котом не мають куди сховатися.

— Що вам, люди? — дивувався декан.

Аж тепер обізвався Іван Коблик:

— Отче декане, вибачте, але.... але.... ті два... Бог знає, як і що...

В тій хвилі Шалапута сіпнув Чапельського за полу й сам кинувся у двері. За ним вискочив Чапельський. Коблик оглянувся за ними, поцілував скоро декана в руку й також хотів скоро вийти. Та коли декан зі здивуваннєм запитав його, чого вони хотіли й чого так утікають, Коблик

притиснув пальці правої руки до долоні а великим пальцем показував через плече на двері і сказав:

— Вони бідні,..

— А щож ви з ними?

— Я везу їх на виставу...

Зараз потім Коблик дігнав других депутатів і всі три скоро відїхали. Довший час їхали мовчки і Чапельський та Шалапута з пересердя і зі стиду не дивилися один одному в очі. Щойно у відлюдній коршемці серед чистого поля при чарці розвязався їм язик і оба почали виливати всю злість ізза невдачі своєї подорожі на маленького Коблика. Коблик боронився тим, що він нічого не винен, а вина по їх боці, бо чоге вони волочать його всюди силоміць зі собою? Сі слова так озлобили Шалапуту, що він набрав охоти вхопити Коблика в свої руки та трохи його намняцкати. Але Коблик крикнув, що коли вони оба такі, то він не хоче з ними кумпанії тримати, ані їх знати й піде сам собі пішки до дому. Коли Коблик виходив із коршми, Шалапута крикнув за ними:

Іди собі до чорта!

— Оба були тої думки, що Коблик жартує й сам пішки не піде. Та коли він чимраз більше віддалявся, оба депутати вийшли з коршемки та почали до нього махати руками й гукати.

— А гов, а гов, дурний, вертайся!

— Щойно тоді, коли Чапельський йому погрозив, що скаже його жінці, а тоді вона йому порядно штани скроїть, Коблик поволі станув, обернувся до них і закликав:

— Та чому вже раз не їдете до дітьчої матери? Ади, які мені пани! Я тут зачекаю!

IX.

У своїй боротьбі за великість були хвостівські міщане невтомні й незломні. Спершу вони думали вислати депутацію зі сімох членів до епископа, але по довшій нараді ухвалили написати до нього лист. Так вони і зробили й зі спокійною певністю очікували прихильної підповіди, на яку навіть визначили епископові речинець до чотирнайцятьох днів.

Речинець минув, а відповідь не надійшла. День потім, саме у неділю, зібралися міщане по службі божій на цвинтарі та мали тверду постанову позбутися нового пароха навіть примусовими способами. Коли парох явився посеред своїх парохіян, Власій Чапельський, який ранійще трохи підпив собі на відвагу, приступив сміливо до панотця та обізвався до нього задиркувато:

— Отче духовний, я маю вам дещо від громади сказати.

Настала така глибока й напружена ти-

ша, що здається, було чути, як над головами хвостівських міщан шумлять крила їх ангелів хранителів. Усі вперли очі у свого пароха, який із ледві помітним подратуваннєм ось як відповів Чапельському:

— Найперше я вам дещо скажу, опісля прийде ваша черга.

З тими словами парох виняв із кишені якийсь папір, показав його людям і запитав:

— Хто написав се подання?

Після короткого вагання почувся шорсткий, грубий і гордий голос:

Я!

Парох поглянув на Чапельського очима, з яких було видно рішучість і співчуттє та усміхнувся загадково:

— Люди! Хто не знає, що в тім листі написано, хай добре слухає!

Опісля парох почав читати:

— Високосвячений Отче Пископе!

Кланяємося до Вас першим словом: Слава Ісусу Христу. Ми міщани міста Хвостович, доносимо, жи ми всі з ласки Господа здорові, якого здоровля і Вам зичимо, а поводзеня наше, як звиклі в міщанському стані. Пишемо до Вас, Високосвяченей Отче Пископе подлук того, жи рахувати нам велика сі кривда діє. Каже святе письмо: не може ягнятко пасти овець і баранів, не може мале хлопятко їздити на великих ко-

нях, не може пастушок дати ради со стадом биков. По глаголанію письма святого которое каже: начало премудрости страх господень, ми питаємо Вас, Визокосвячений Отче Пископе: звідки нам, міщанам славного міста Хвостович мати страх господень перед нашим духовним пастирем, єжелі наш пастир не пастир, а пастушок, не хлоп, а хлопятко, не баран, а ягнатко? Га? Що буде з нашими дітьми; которії ані на макове зерно не бояться нашого маленького пароха, бо зачіпають його на вулици, сіпають його за поли, а він з ними за панібрат сервус тримає, з ними сміється і спацирує! Та то ще ніц. Але Високосвященний Отче Пископе, бійтеся Бога: наш малий парох з нашими дітьми раз кічки грав! Аж серце болить, коли згадати, як то наші діти шанували й боялися нашого небіщика пароха нехай з Богом спочиває. Бувало наші діти на вигоні бавлятьсі. Аж ось далеко ген ген воказавсі наш небіщик парох. Як тільки наші діти його наглянули, сейчас як на команду всі перехрестилися й шусть у кукурудзу! То розуміємо, то був отець духовний, то був страх господень. А які кулаки мав наш небіщик на всяких безбожників, радикалів і сицилістів! Ми, хвостівські міщани, були горді на нашого небіщика пароха, бо то був великий пастир, було на що подивитисі і ми тому не винні, жи його нам Бог забрав, дай йому Господи царство небесне. І щож ми завинили перед

Вами, Високосвячений Отче Пископе, за що Ви нас покарали, жи Ви надали нашій великій міщанській громаді такого маленького, Господом Богом на тілі вкороченого пароха? А щож то ми рахувати не варті більшого отця духовного? Га? Щож то ми остатні вже, чи що? Ніби для чого Ви Високосвячений Отче Пископе надали селу Середпільцям такого великого пароха, як Бог приказав, а нам такого маленького, що рахувати, нема що й на мізинний палець узяти! То ми міщани славних Хвостович, которі самі великі суть, усе велике мають і все велике люблять, маємо бути чимсь гіршим від тих замазаних, задрипаних Середпільців, від тих темних і дурних хлопів, з которими жадний хвостівський міщанин, вибачте за слово, навіть говорити не хоче? Се страшна кривда і образа для нас! Але ми, хвостівські міщани не гніваємосі на Вас Високосвячений Отче Пископе, бо ми певні, жи Ви, рахувати, помилилисі і надали великого пароха темним хлопам, замість нам, а малого, котрий є приписовий на село, та надали нам. Ми, міщани з міста Хвостович, просимо Вас яко грешних Високосвячений Отче Пископе, надайте нам великого священика, котрий намсі належить по великій милості божій і за наші великі податки. А той наш малий нехай собі на село йде. Подлук того, жи в нас, рахувати, все велике, наш теперішній парох чуєтьсі між нами цалком чужий, як

синиця між воронами і його якийсь блуд береться, бо наприклад на казанню все говорить: люди, чому ви такі бідні? Бо вам чужа Ідея? Яка сила просвітить наш народ? Ідея? Що вирве Україну з кайдан? Ідея? Ніби зачинає говорити по людськи, а кінчить так, якби був несповна розуму, бо рахувати його мусить маркотність і манколія чіпитисі, єжелі він си нагадає, жи він такий малий, мізерний хрущик, така, вибачте, церковна миш межи такими великими, моцними й гонорними котами, як ми хвостівські міщани. І длятого він завше як блудний на казаннях лебедить: І де я? І де я? І де я? А подлук того, жи він говорить, жи ми, хвостівські міщани бідні, то Богу дякувати так воно не єст. Певні, жи ми не маємо міліонів долярів, але бідні ми на куждин випадок не єсмо. І якби прийшло шо до чого, то ми, Високосвященний Отче Пископе, жиби дістати від вас великого священика, готові заофірувати на то той інтерес тілько грошей, кілько буде треба. Нас на те стати. І єжелі Ви, Високосвященний Отче Пископе, хоч шокольвак любите хвостівських міщан за їх побожність, розум і гонорність, то просимо всі Вас дуже ґрешно, вислухайте нашої прозьби. А єжелі Ви, Високосвячений Отче Пископе, до двох тижнів не дасте нам великого пароха, то ми так довго не будемо ходити до церкви, аж Ваш маленький панотчик сакомпак заберетьсі від нас. А єжелі і то не

поможе, то ми перейдемо на православну, а навіть на жидівську віру, так нам Боже допоможи амінь.

Кланяємосі на Вас Високосвячений Отче Пископе

Слава Ісусу Христу з поштеніям

Комітет міщан з Хвостович

Писав раб Божий

В. Чапельський.

X.

Питаннє, що буде після прочитання сього письма, так затрівожило всіх парохіян, що навіть ті між ними, яких у часі слуханнє аж вертіла охота рикнути собі зі сміху, звязали собі уста мотузками мовчанки: Коли парох перестав читати, вся громада зі запертим віддихом і непорушно повисла своїми очима на його очах. Поволі, гостро, з напруженою увагою та з якоюсь загадковою рішучістю парох обвів своїми ясними і спокійними очима всіх парохіян і спинився на очах Власія Чапельського, який стояв три кроки перед ним. Здавалося, що напроти себе стоять не дві людині, тільки з одного боку якесь передуховлене єство у слабім тілі, а з другого боку велика темна тяжка, потворна сила, якій на імя: глупота. Під поглядом пароха Чапельський зніяковів і спустив очі на землю. Вкінці парох перервав довгу мовчанку і прочитав під сподом ось яку відповідь епископа:

— Поручається вам, отче пароху, привести до розуму ваших парохіян, які написали отсе поданнє „ибо вони нищії духом сущії, незрящії раби Божії, самі не відають, что творять“.

Коли комітетники довідалися про відмовну відповідь епископа, почали безрадно перекидатися очима, а Стах Шалапута, що стояв за Власієм Чапельським знову штовхнув його в морозне місце на хребті. Але Чапельський лиш випростувався і мнявся в непевності. Тоді Шалапута почав довбати його раз-у-раз у хребет так довго, аж із уст вилетіло йому слово:

— Як так, то ми своє далі... Підемо до вищої станції...

Парох відповів:

— Я можу весь комітет за тяжку образу, мені заподіяну, кинути до криминалу. Можу вас післати силоміць до лічниці, бо ви божевільні. Але я того не зроблю. Слухайте, всі люди: я покидаю парохію Хвостовичі. А покидаю її не тому, що ви мене не хочете, але тому, що я вас не хочу. Не хочу вас більше на очі бачити. Чому? Тому, що я хочу жити між людьми. Але між вами нема мені життя, бо ви, хвостівські міщани—се найтемнійша, найглупійша й найсмішнійша порода на світі. Чому ви найтемнійші на світі? Бо у вашій голові нема розуму, як у других людей, а тільки тьма кромішня, гнилої бульби, тупости, чваньковатости та плосколобности. З тої

причини хвостівські міщани найбіднійші створіння між усіми. А що ви мимо вашої безмізкости і бездонної глупоти маєте себе за великих мудрагелів, тому ви найсмішнійші осібняки на світі. Середпільські хлопи, на котрих ви так із горда дивитеся, тисячу разів розумнійші й ліпші від вас: Ба що більше. Найдурнійший середпільський хлоп мудрійший і чеснійший від наймудрійшого хвостівського міщуха. Господь Бог має богато праці зі світом і зі всіми дітьми, які він сотворив. Він мусить у день засвічувати всі сонця, а в ночі всі зорі і кидати світло в голови й душі своїх дітей. І про всіх Бог милосерний дбає, тільки про вас він умисне забув і тяжко вас покарав за те, що в вас нема ні душі, ні розуму. Слухайте добре. Коли я від вас відвернуся, тоді здається мені, що ви люди. Колиж я до вас обернуся й на вас подивлюся, не бачу у вас обличчя створеного на образ і подобє боже, а тільки щось довге, тупе, погане, страшне, подібне до тієї труби, що землю риє.

Коли забобонні хвостівські міщане почули останнє слово, збентежилися. Одні глянули в обличче другим і їхнє здивуваннє і трівога пронеслися неначе глухий шум поміж головами протяжним звуком:

„Аааааай..."

— Я, Божий слуга, просив Бога, щоб він відвернув кару від вас. Я посвятив своє здоровлє на те, щоби у тьму ваших міщан-

ських черепів кинути бодай іскру людськости і навчити вас жити не для корита, а для свого народу і для загніваного на вас Бога. Але все даремне. І тому я йду від вас. Але ще в останнє я хочу спробувати иншим способом вирвати вас із рук діявола, коли мені не вдалося зробити се Божим і народнім словом. Причина, чому ви, хвостівські міщухи, не люди, є в сьому, що останки мізку, який колись мали ваші предки, упали у вас на дно ваших жолудків, а до ваших черепів підійшло все те, на що у других людей місце в жолудку. Я слуга Божий, хочу вам останнє добро зробити: пересунути вам розум на належне йому місце. Зачну від Власія Чапельського, вашого провідника.

Всі Хвостівці з найбільшою цікавістю стали позирати в сторону Власія Чапельського, щоби бачити докладно, як то парох відбуватиме операцію пересунення розуму?

Парох почав ось як:

— Пане Власію, підійдіть близче до мене!

Чапельський, верчений якимсь незвичайним огнем очей пароха, мимоволі підійшов.

— Нахиліть голову!

Та Чапельський стояв просто, як тика від хмелю. Невдоволеннє зацікавленої юрби ізза вагання Чапельського висловив Іван

Коблик словами:

— Швидше, швидше, Власію... другі ждуть...

Аж тепер довжезний кадовб Чапельського подався долішною частиною назад так хутко, що штовхнув за собою Стаха Шалапуту в живіт, а верхом нахилився наперед і дивився з тупою цікавістю в очі панотця.

Парох, якому довелося перший раз у житті воконувати сей важкий психольоґічний дослід, який одначе він уважав конечним, вимовив у думці слова: Боже, поможи мені! Опісля з почуттєм найглибшого розчарування ізза даремної своєї духової праці, щоб тих тупоумних міщан зробити людьми та в переконанні, що зі сліпородженими рабами не можливо инакшим чином дійти до вищої мети життя—блискавичним рухом відвинув руку й повною долонею вдарив Чапельського в лице.

XI.

Жах огорнув усю громаду: ото Власій Чапельський, її великан, її гордощі й мудрощі, неначе порохнявий дуб упав на землю. Сталося се не від сили удару парохової руки, бо такі люди, як Чапельський, можуть і сто сильнійших поличників видержати в поставі: „позір". Тут рішали моральні причини, з котрих найважнійша отся: з тої хвилиии, коли він побачив незви-

чайно малу й низьку постать декана, почав його нерозвинену свідомість вертіти хробак сумніву й непевности, чи слушна і правильна боротьба, на яку він пустився зі своїм парохом. Та найбільше збентежила його трусливу душу можливість сидіти у „кримінали“ за тяжку образу пароха. Крім того він не дуже сильно держався на ногах із тієї причини, що перед кождою розмовою з парохом почував потребу наводнити безмірну пустиню у своїй голові алькоголем. Отже розум Чапельського, який досі сидів на дні його шлунка, мусів дійсно під впливом наглого й несподіваного панотцевого удару скочити до гори й заняти темну порожню в його черепі. Наслідком того мусіло в першій хвилі наступити в нього свого роду очадіннє й затрата його дотеперішної рівноваги.

Міщане, що стояли найблище до панотця, почали зі страху подаватися назад і незабаром утворили досить широке, вільне місце на подобу колеса, в якого середині стояв парох, а побіч нього лежав Чапельський. Всі, як оголомшені дивилися на сю картину, а на їх устах висіло німе питаннє:

— Що то буде?... Що то буде?...

Аж ось Чапельський почав підноситися зі землі. Робив се тяжко, пиняво, поволі, як недужий, що перебув операцію. Спер цілий свій кадовб на глибоко зігнуті ноги, поклав руки на коліна і в такій нестоячій

і несидячій поставі позирав з німим жахом зачудування на панотця, який безупинно прошпилював його очима. Нараз Чапельський видобув зі себе ось яке слово до пароха:

— Якби єгомость не були мені сказали, що мені розум пересунуть то, їй Богу, я гадавби, що єгомость мені в пику заїхали...

Почування хвостівських міщан, придушувані силоміць сим іще небувалим переживаннєм, продерли тепер усі запори. Горла міщан рикнули таким визвольним громовим реготом, що аж дзвони на дзвіниці обізвалися на їх рев тихим таємним гомоніннєм.

Ледві сміх Хвостівців трохи ущух, аж тут нараз крикнув із якимось невияснимим захопленнєм Іван Коблик:

— Алеж бо то його тарахнув!... Люди, дивіться! Таж той маленький панотчик —се наш чоловік!...

Для доповнення свойого психольоґічного досвіду парох запитав Чапельською гостро:

— Ну, чи чуєте, що я вам розум пересунув?...

Чапельський ухопився мимоволі рукою за ліву щоку і сказав:

— Ой, чую, чую...

— Що чуєте?...

— Чую, що мені щось у голові перевернулося.

— Що перевернулося?

— Тепер мені здається, що я дуже маленький, а єгомость дуже великі...

Парох нічого не відповів і пустився йти до дому. Замкнене коло парохіян розступилося й найблизчі міщане стали тиснутися до нього, щоби поцілувати його в руку. Але парох закликав, що не хоче їх цілунків і не хоче Хвостівців більше знати та поволі, повагом вийшов із цвинтаря.

Міщане ще довго обговорювали сьогоднішню подію. Речником їх почувань була знов Кобликова жінка, котра серед безупинного дивування всім і кождому з окрема товкмачила:

— Дивіться, дивіться! Такий маленький єгомость, така, вибачте, блоха, а такого Чапельського, таку колоду перевернула! Ну-ну-ну!

На другий день рано явилася в пароха депутація хвостівських міщан, зложена зі сімох, зовсім нових людий із винятком Івана Коблика, котрий був головою депутації. В імені містечка Хвостович Іван Коблик просив панотця, щоб він простив міщанам образу і кривду, яку вони йому нанесли. Хвостівці, мовляв, були темні, глупі й самі не знали, що роблять. Аж коли панотець пересунув розум Власієві Чапельському, то в тій хвилі обернувся розум і

всім другим Хвостівцям. Тепер прозріли й соромляться всього, що робили й чого не робили та обіцюють свойому панотцеві, що від нині будуть його шанувати, любити і слухати та підуть за ним туди, куди кличе Україна, щоби позбутися зі свого обличча сих поганих труб, які панотець на них бачить. Наша громада,—говорив Коблик—великий чоловік, але дурний, як чіп. Саме мудре слово ніколи не прийметься громади і не зійде добрим ділом, коли мудрий чоловік не попхне його у громадські черепи кулаком.

Парох сам не сподівався такого великого наслідку своєї вчерашньої спроби. Він відповів депутації, що самі її слова—се за мало для нього. Щойно тоді, коли містечко Хвостовичі докаже ділами правдивість нинішної обіцянки, буде мова про зміну його постанови.

По тих словах депутація пішла до дому.

XII.

Отець парох сидів у своїй канцелярії у глибокій задумі під враженнєм прохання депутації, коли нараз хтось застукав до дверей. Парох відчинив і в середину увійшов Іван Коблик. Оглянувся таємничо і просив панотця, щоби простив його смілість і докучаннє.

— Щож таке сталося? — усміхнувся парох.

— Прошу отця духовного я, вибачте, в небі...

— Чому?—дивувався панотець.

— Бо отець духовний мій найбільший добродій і спаситель,—кликав Коблик і цілував ревно обі руки пароха, котрий говорив:

— Я вас не розумію, пане Коблику.

— Панотець вчера на цвинтарі зробили велике, славне, святе діло...

— Ну і що з того?

— Я те саме зробив.

— Що таке?

— Я,—лебедів Коблик із найбільшим одушевленнєм—також пересунув розум.

— Кому?—сміявся парох.

— Своїй жінці,—тріюмфував Коблик.

— О, се цікаве,—сміявся парох,—розкажіть, як се було?

— Се було так: Вертаю я вчера з цвинтаря до дому й так собі міркую:

— Гм... То така маленька, слабосильна особа, як наш отець духовний, могла обернути розум цілій громаді, а ти, Іване даєш себе раз у раз товкти й бити своїй жінці? То ти не знаєш того, що найменший чоловік повинен і найбільшій жінці раду дати? Га? Або зроби так, небоже як отець духовний зробив із Чапельським, або хай тебе жінка стовче на пшоно просо у ступі й

дасть поросятам зїсти... Отже або хлоп, або лоп!

— Го-го-го!—Іване!—так я сам до себе примовляю, -- вже не буде тебе жінка зпід ліжка коцюбою вигортати... Вже не будеш ізпід ліжка кричати: я тут пан... Або ляжеш на ліжко мерцем, або паном!

Приходжу я до хати, а моя жінка вареники ліпить. Зиркнула на мене... ух, велика, висока—висока, не баба, а бабище... Як не крикне до мене: „Ти, сякий такий, чого так пізно приходиш?"

— Бо мені так хочеться,—сказав я по тихеньки.

Вона стає напроти мене і нахиляється наді мною, як таканя над курятком... Я не чекаю, аж мене тарахне, тільки, Святий Юрію!... ти вбив смока... поможи мені!... і відразу луп її поза вуха.

— „Ти, щенюку, що робиш", ричить до мене.

— Розум тобі пересуваю!

Почали ми одно другого молотити. Вона мене раз, а я її два, вона мене так а я її сяк, вона добре, а я ліпше, вона мене ще ліпше, а я її дуже ліпше... вона скоком, а я боком, вона когут, а я курка, то я когут, вона курка, вона сюди, а я туди, вона польки, я присюди... гей, жінко, чи ми бємося, чи танцюєм? Вона на мене пазурами, а я її долонею.., вона мене долонею, а я її кулаком... Боже! Чомуж я давно не

не знав, що з мене такий добрий молотільник? Пригнув я її до землі, а вона перший раз у життю до мене:

— Ой Івасику, голубчику мій любий, я вже тебе не буду бити. Прости мені, мій соколику, пусти мене! А я її кажу:

— Памятай, моя люба, що хлоп, як жаба — таки не баба... Найбільша жінка менша від найменшого чоловіка!...

І пустив...

Тепер, мій отченьку духовний, мій спасителю, вона як не та стала. Так ходить коло нене, так доглядає, так мені щебече:

— Івасику мій, голубчику мій, може тобі се... може тобі те... може тобі зимно... може тобі горячо... може тобі молочка... може тобі пиріжка?... Дивіться, отченьку любий, що то значить бабі розум пересунути!...

Коблик поклав на стіл гроші і просив, щоби панотець приняв се на службу Божу й на школу.

Парох упімнув Коблика, щоби вже більше жінки не бив, а Коблик відповів:

— Ні, ні, отче любий. Я тільки мавби охоту відбити сотну частину того всього, що вона мені всунула...

— О, того не робіть, пане Іване! Се гріх і не треба мститися на жінці, коли вона покаялась.

Коблик подумав хвилину й закликав зі сердечним одушевленням:

— І хто то був подумав, щоб, вибачайте, два такі маленькі коблики, перший панотець, пересунули розум цілій громаді, а другий коблик, я грішний, своїй жінці.

Під вражіннєм теплих і щиросердечних слів, які перший раз почув у сьому містечку, панотець обняв Коблика й поцілував його.

Коблик із великого зворушення аж заплакав і з найбільшою радістю біг до хати, так, якби його хто на сто коней посадив.

Рогатин, 1925.

UNIVERSITY OF
ILLINOIS LIBRARY
AT URBANA-CHAMPAIGN

Кость бере жінку на іспит.

Присвячую моїм
добрим Оглядівцям.

I.

Господар Іван Нечипір діждався великого свята у своїй хаті: його жінка Олена породила йому здорового сина-козака. З того приводу Іван запросив майже все село на хрестини. Найцікавійшою постаттю між гістьми був старший господар Кость, який мав уроджений талант жартуна сміхотворця. Коли він забажав щось розказувати, то звичайно виходив ізза стола, ставав із чаркою в руці серед хати й тоді вся громада затихала, щоби слухати Костя.

Перше всього Кость побажав Іванові, щоб його син здоров ріс і щоб його жінка породила йому дванайцять апостолів.

Се побажання не подобалося Костевій жінці Насті, що сиділа під печею. Вона на пів жартом, на пів з досадою бовкнула до свого чоловіка:—Можеб ти, старий, стидався святих апостолів, що на них так очима кліпаєш... Можеб ти не вигадував на них Бог зна що...

Але Кость не звертав уваги на упімнення жінки, навпаки, він додав, що всі святі, яких бачимо на образах, були колись такими грішними людьми, як і ми.

Настю видимо сі слова вкололи (вона була дуже побожна). Вже хотіла відповісти свойому чоловікові, як Бог приказав, аж тут перше її слово перебив сусід Луць Семенюк, який сидів з двома господарями на ліжку. Він вийняв люльку з уст і з хитрою усмішкою обізвався у бік Костя:

— Ей, Костю! Ви там так собі розбалакалися, а не знаєте, що діється за вашими плечима... Ваша жінка нам розказує, що вже вас не любить...

На сі слова зараз обізвалася Костева жінка в такий спосіб, що не можна було розібрати, чи се правда, чи жарт:

— Ото раз ви сказали! Пхі!.. Не малаб я кого любити та такого старого штурпака!...

Коли Кость почув такі жінчині слова, перший раз обернувся в її сторону і глянув на неї якимось цікаво-допитливим поглядом. Думка, що визирала з його очей, здається, так і говорила до жінки:

Еге!... Ось як воно!... Ну, коли ти, жінко, так поневіряєш мене, свого чоловіка, перед усею громадою — чекай, небого! Я за се дам тобі перед усею громадою порядну научку...

Опісля Кость випив проти свого зви-

чаю чарку, яку вже довго держав у руці, та почав розказувати ось яку притичину:

II.

— Якось недавно я возив на стацію до Красного одну пані поцесорку *). Ви її не знаєте. Молоденька вдовичка, а красавиця з неї, хай її чорт вирве! То вже було десь над вечером, як ми виїхали в топорівський ліс. Я, звичайно, як фірман, сиджу собі на переді, а для моєї пані я намостив гарне сидіннєчко на возі за собою. Коні навіть без батога разураз трухцем біжать і порскають бадьоро, дай їм, Боже, здоровля. Я попакую собі люльчину та дивлюся перед себе. Дорога рівна, суха, погода тепла, сонце заглядає з поміж гілля сосон. Мені здається, що, не знати з якої причини, я їхав би так, як тепер, аж на край світу. Може се тому, що мені хотілося втікти як найдалі від моєї старої..., а може тому, що за мною сидить пані, гарна, як образочок. Уже сонце заходить. Тихо довкола, як у церкві, тільки мої коні легенько тупотять.

Аж тут мені починає здаватися, що щось поза мною мусіло статися. Я оглядаюся: сидить, Богу дякувати, пані поцесорка й мене питає:

— Ви, Костю, чого так неспокійно

---

*) дісіміляція замісць „посесорка". Прим. автора.

оглянулися?

— Прошу вельможної пані, я боявся, щоби, борони Боже, пані не згубилися мені в дорозі...

Пані поцесорка засміялася й каже:

— Та чогож би я мала згубитися? Невже з мене така маленька дрібна річ?

— А, борони Боже, борони Боже! Алеж таку делікатну, молоденьку особу треба пильнувати, як ока в голові.

Пані поцесорка усміхнулася й ми перестали балакати. Їхали ми без мови й розмови може чверть години, може трошки довше. Аж нагло щось між гиляками зашелестіло. Се було по лівім боці дороги. Я глянув у сей бік: не бачу нічого. Нараз чую за собою голос:

— Костю, Костю!

— Що такого, вельможна пані?

— Костю? Я чогось боюся... Щось так дуже заметушилося між гиляками...

— Ласкава пані, не бійтеся! Се вивірка...

— Ага... вивірка... Се може яка нечиста сила, а ви кажете: вивірка...

— Прошу пані, будьте певні: нечиста сила не вчепиться ні мене грішного, ні такої доброї особи, як вельможна пані.

— Костю, Бог знає, коли скінчиться сей великий ліс... У ньому мусить бути повно вовків та инших страшних звірів...

— Прошу пані, вовків у сім лісі нема, а дикі, вибачайте, свині, втікають від людей, що сидять на возі. Найнебезпечнійший вовк, се той, що ходить на двох ногах. Але про таких вовків тут уже давно нічого не чути.

По сьому слові я обернувся і глипнув на пані поцесорку. Вона так якось дивно і приємно подивилася на мене, що не знати, як се розказати. Воно було так, якби мені хто душу маслом помастив. По якомусь часі пані поцесорка відізвалася знов до мене:

— Костю, я дуже боюся. Сядьте Костю коло мене...

— Прошу пані, я не можу, бо мушу давати позір на коні...

— Ну, то я, Костю, сяду коло вас...

Я не знав з початку, що на се відказати, аж пані поцесорка знов до мене:

— То ви, Костю, не хочете, щоб я собі трошки сіла коло вас? Вам байдуже, чи я тут сама зі страху пропаду. Ото раз мущина, що воліє думати про коні, ніж про жінку!...

— А, хай Господь Бог боронить і заступить вас ласкава пані. Алеж як вам буде сидіти коло мене? Тут кепське місце, ну, тай деж такій делікатній і вельможній особі та сідати коло фірмана та ще коло такого простого хлопа, як, вибачайте, я...

— Костю, не балакайте довго, тільки поможіть мені пересістися до вас. Намостіть мені ліпше сидіннє. Я тут сама боюся й довше тут уже не висиджу.

III.

Що його робити? Я приладив місце, спинив коні, устав на возі, подав пані поцесорці руку та посадив її гарненько по лівім боці коло себе. Люльку сховав я до кишені, щоб моїй пані не пускати диму під носик і легесенько поцвігував батіжком на свої коні. По якомусь часі я запитав пані поцесорку:

— Якже вельможній пані сидиться коло мене? Чи вже пані не бояться?

— Ні, — каже пані.

Тимчасом сонце вже зайшло й почав потягати легенький вечірній холодок. Нараз десь недалеко щось обізвалося, ніби сова. Пані поцесорка вхопила мене за руку і крикнула:

— Ой, Костю, мені дуже лячно...

Як так вона сказала, присунулася дуже близько до мене та може нехотячи притиснулася до мого боку. Ух, як мені гаряче стало!... Я навіть забув їй відказати, що нема чого боятися. Замість того я виняв із кишені люльку, устромив собі в рот і почав завзято пакати. Тоді пані поцесорка голосно засміялася й каже до мене:

— Костю, а смакує вам порожня й не-

запалена люлька?...

Мені здається, що я мусів дуже почервоніти на лиці. Я сховав люльку назад у кишеню та почав, сам не знаю, чого, непотрібно кликати на коні „вйо! вйо!“ Потім шибнула мені через голову така думка:

— Ти, мой, хлопче, чи знаєш ти, що перший раз у твоїм життю сидить коло тебе гарна пані та ще так до тебе пригорнулася.

По якійсь хвилі пані поцесорка обізвалася:

— Костю, що ви так думаєте?

Я кажу:

— Прошу пані, мені так думки помішалися, що тяжко сказати...

— Чомуж вам, Костю, так думки помішалися?

— Бо бідний чоловік тільки мучиться на сьому світі...

— Чомуж ви мучитесь на сьому світі?

— Ріжні клопоти.

— Які?

— От, наприклад, перший клопіт: У мене лиха й погана жінка...

В сьому місці Настя, що досі мовчки з закопиленими губами слухала оповідання, обізвалася сердито:

— Ого! вже починаєш баляндраси гнути!... Дам я тобі „лиха й погана жінка!“...

— Одначе Кость не зважав на жінчи-

ні слова й розказував далі:

— То ви, Костю, — каже пані поцесорка, — не любите своєї жінки?

Я на те:

— Алеж прошу вельможної пані, як можна любити таке старе бачище...

Після того слова Настя сплеснула руками і крикнула до жінок та чоловіків, що сиділи доокола неї:

— Ой, кумоньки добрі! Прошу вас замкніть мому чоловікові ту нехарапурну губу, бо, хресте святий, не витримаю...

Громада успокоїла роздратовану жінку, а Кость оповідав валі ось як:

Пані поцесорка питає мене:

— А якби ваша жінка була така молода як я, то чи ви її любилиб?

Я на се:

— Ох, прошу вас, вельможна пані, не згадуйте мені того, що неможливе, бо мене надармо оскома бере...

Настя вмішалася знову до розмови словами:

— Змилуйтеся, люде, прошу вас, припріть йому ту брехливу хавку, бо так її перебю, що вижене йому рот наперед носа!

Гості засміялися, а Кость тішився, що його жінка чим раз більше сердиться. Її гнів додав йому розмаху.

Але тут нова думка блиснула в Костевій голові. Своїми хитрими очима він об-

кинув усю громаду в хаті та почав розказувати про кабана, що одного разу станув йому на дорозі. Тоді Луць Семенюк перебив його словами;

— Костю, та куди ви залізли? Де пані поцесорка, а де кабан?... Говоріть же до прикладу!

— До прикладу, до прикладу, починайте з кінця про пані поцесорку! — загомоніли жінки й мужики.

Кость усміхнувся непомітно та звернувся до слухачів з ось яким питанням:

— Панове громада! Я розказував би далі, алеж ви самі чуєте, як моя стара злоститься...

Та заки ще хтонебудь із гостей мав змогу відповісти, Костева жінка перша закликала:

— Бреши, бреши вже до кінця!... Хай ми знаємо, до чого ти добрешешся...

Луць Семенюк засміявся вкупі з иншими та сказав:

— І будь мудрий з бабами! Говориш чоловіче, жінка кричить, мовчиш — вона кричить, чому ти не кричиш?... Ет, ви, жінки, маєте всюди розум, лиш не в голові...

Кость почав так розказувати далі:

IV.

— Моя кохана пані поцесорка притулилася ще ліпше до мене й каже:

— Костю, а що ви робили би, як би ви мали таку жінку, як я?...

Як я се почув і глипнув на пані поцесорку, то кажу вам правду, як на святій сповіді: з великої розкоші млість на мене вдарила...

Тут Кость перервав оповідання, бо хотів почути критику своєї жінки. Сю прогалину він поволі заливав чаркою, а тимчасом його стара розкритикувалася на всю губу:

— Куми мої, не вірте йому! Він бреше, аж куриться. Чи бачив хто такого окаянника? А він каже, що говорить, як на святій сповіді! Ой, тримайте мене люде, бо нещастє буде!

Тимчасом Кость із великою насолодою вицідив останню краплину з чарки, обтер рукою уста й почав говорити:

— Вельможна пані — кажу — злякали мене таким делікатним словом. Що мені відповісти? таж я про щось таке й не думав. Де такому хлопові, як я, та забивати собі голову вельможно панськими солодкими антересами...

Моя люба пані поцесорка моргнула до мене, як відьма, своїми чорними бровами, показала мені повну губу білих, як точених зубів і питає мене:

— А звідкіля ви знаєте, що я солодка?

Я на те:

— Вельможна пані не загніваються, як я скажу щиру правду, так... по хлопськи!...

— Кажіть, кажіть, Костю, я не буду гніватися.

— Прошу пані, як би пані були моєю жінкою, то я пані з любови зїв би...

Пані поцесорка в сміх і до мене:

— А я тоді вам боком вилізлаб...

Я на се так:

— Вельможна пані сказали святу правду. Кожда жінка найперше впадає чоловікові в око, потім залізає йому в серце, а потім вилізає йому боком...

Пані поцесорка як не зачне сміятися! Ха! ха! ха! тай ха! ха! ха! а потім питає мене:

— А чомуж ви, Костю, так хотіли би мене зїсти?

— Бо пані поцесорка то так, як біленька, пухкенька, питльована великодня паска... А моя стара, то разовий, чорний, засушений, запліснілий сухар..

Тут Кость урвав і, не оглядаючися, кліпнув до гостей перед собою, щоби дивилися у бік його жінки, що вона скаже...

Настя не дала на себе чекати. Але з великої досади вона захрипла й неначе курка, якій господиня відрізала горло, злебеділа:

— Кальвіне, лютре, нехристе, розпус-

нику! Чи чуєте, люде? Він разураз белендить „Моя солодка пані поцесорка"... „моя люба пані поцесорка"... „моя"... яка ще пані поцесорка, до хороби тяжкої, ти недовірку бусурманський! З ким ти шлюб узяв? „Зі мною, чи з нею? І де брав? На смітнику, чи у кропиві, ти, старий котюго!... Ой, людоньки, дайте мені розкітку, хай я йому розкачаю на вареницю той розтелепаний язик!"

Регіт мужиків і жінок потряс цілою хатою, як наглий удар вихру. Кость із чаркою в руці стояв супокійно й задоволено підморгував очима. А коли сміх мужиків ущух, і тільки тонесеньке хіхотання жіноцтва ще котилося по хаті, Луць Семенюк крикнув по військовому:

— Тихо, баби!

Опісля Кость розказував далі ось як:

Моя люба пані поцесорка штовхнула мене делікатно своїм теплим панським боком і питає:

— Костю, а чи ви цілуєте тепер коли свою жінку?

Як я почув ті слова, то аж мені змерозило хребет... Я перехрестився й відказав:

— Вельможна пані, борони й заступи мене Господи! Невже пані думають, що як я простий хлоп, то вже мушу цілувати такий засушений, рапавий рот, як у моєї старої?...

Тут Настя крикнула:

— О, того вже йому не подарую, хочби мене зараз мали звідси на марах винести, ти кострубаю лукавий!

V.

— Костю, — питає мене пані поцесорка таким солодким голосом, як та кутя на Святий Вечір, — чи ви любите цілувати?...

Я глипнув на свою солодку панську голубку й ніщо — лиш облизався... але так, аби вона не побачила... Та здається мені, що вона мусіла щось помітити, бо дуже гарно засміялася й каже до мене:

— Костю, чи ви хотілиб мене поцілувати?

Як я се почув, то так, якби хто мене розпаленими кліщами за серце вхопив. Але я сказав:

— Чи я пані цілував би! О вельможна пані, що то, то ні...

— Чому ні?

— Я боюся...

— Чого боїтеся?

— Пані ніби так солодко говорять, а якби я взяв і наприклад... значить... теє... вельможну пані поцілував, то добре знаю, що пані тоді зробилиб...

— Ну, я сама цікава, що я зробилаб... А ви, Костю, знаєте, що?

— Знаю.

— Що?

— Луп мене в пику...

Пані поцесорка почала заливатися сердечним сміхом, аж луна ходила темним лісом, аж мої коники насторошили вуха та почали витріщеними очима оглядатися на нас обоїх.

— Вйо, вйо, мої любі коники, — поганяю я, — бабський сміх небезпечний тільки для хлопів, ніколи для коней...

Пані поцесорка регочеться, хахакає, хихикає й хіхікає разураз а я дивлюся на неї з боку й так собі міркую:

— Невже це можливе, щоб така гарна й така велика пані та хотіла з моїм збутвілим, хлопським ротом, вибачте, цмокнутися?... Гм, гм... Се дивно, се дивно... Ба! А може з мене не є правдивий хлоп! Може в моїй шкурі сидить якийсь збанкротований ґраф, або бодай якийсь миршавий шляхтич... Хто його зна? Не дурно Василів студент казав у читальні: — Ви, Костю, — каже — і всі оглядівські хлопи також маєте свій герб, як се у шляхтичів водиться. Той герб, — каже, — так виглядає: хлоп ногою сперся на сніп, вивернув собі на коліно товстезного шляхтича, та пужаком періщить його в те місце, взідки ноги виростають. Ні, їй Богу, чую, що якийсь мій прапрадід мусів бути бодай крулем, коли такі шляхетні та маґнатські особи, як пані по-

цесорка, залицяються до мене... Алеж бо і красуня з неї, нівроку! Личко білесеньке ніби пшенична мука. А які в неї груди! Скажім по панськи: гейби дві великодні баби. Або по хлопськи: як у моїй хаті, вибачте, припічок... А яка спека звідтам віє!.. Якби так на ті груди поставити горня з пшоном і з водою, то ух! слово гонору: за хвилинку булаб готова каша з молоком...

Пані поцесорка перебила мені думки.

— Костю, — питає, — чого ви так мовчите?

— Мені, прошу пані, чогось нагло стало жаль...

— Кого вам жаль, Костю?

— Вельможної пані...

— Мене жаль?... Чому?

— Бо пані бідні...

— Я — бідна?...

— Так...

— Чому?...

— От, наприклад... Ваші груди, вибачте, голі... Значить, не стало при сукні матерії на груди... Ну, значить... забракло грошей...

Пані поцесорка як не засміється:

— Костю, бодай ви здорові були!... Ви жартуєте?... Правда?

— Правда, прошу пані. Я знаю, що

на панські жінки така гола мода найшла.

VI.

Тимчасом у прорубі, куди вела дорога, показався над лісом місяць і позирав так дивно, якби сміявся або з мене або з пані поцесорки або з нас обоїх. Високі дерева по обох боках дороги витягнули одні до одних над дорогою свої віти й то тут, то там над місяцем поспліталися до купи. Пані поцесорка перестала сміятися, глянула на місяць і сказала знов до мене:

— Дивіться, Костю, як верховіття дерев обіймає місяць. Як це гарно! Вся природа любиться, кохається, тільки люде втікають від любови. Костю, гляньте на небо! Бачите, як під місяць підпливає рожево-біла хмарка. Дивіться, дивіться! На переді в неї щось ніби кучерява жіноча голова, а з боку гейби руки, котрі вона простягає до місяця... О, вже обіймає... Вже обняла його... О, вже до нього головою притулилася... Ах!... Ісусе Христе!... Вже цілує його!... Йой!... А як місяць радіє! Відчинив рот, якби хотів пожерти хмарку з любови... Видите, Костю, там на небі нема ні панів ні хлопів, там усе рівно кохається!...

Я вже хотів щось і від себе сказати

на це, аж пані поцесорка крикнула з великою втіхою:

— Боже мій! Чуєте Костю: соловій співає!... Чи вас не тішить соловейкова пісня?

— Ні, прошу пані.

— Чому ні? — питає пані поцесорка.

— Бо мені, прошу пані, співає в хаті разураз такий соловейко, що я через нього заснути не можу...

— Що це за соловейко?

— Моя стара...

— Костю, сміється пані поцесорка, — та що ви таке плетете? Де ваша жінка, а де соловейко?

Я на це так;

— Прошу пані, воно, як якийсь казав, так є: жінка чоловікові щебече, наче соловій, а чоловік від цього щебетання соловіє...

Як тільки я бовкнув цю дурничку, що її ні пришити ні прилатати, моя кохана пані поцесорка, здається, так, якби здуріла. Бо що вона, уважаєте, робить? Свою праву руку закидає мені на шию, регочеться, аж цілий віз трясеться, аж дишель мої коники по черевах бє й не то душиться, не то стогне, не то лебедить і лепече до мене:

— Йой, Костю, я вас люблю... за те

вас люблю, що ви такі веселі й мудрі слова говорите!

А я кажу:

— Де мені, простому хлопові, та до мудрости! Я, прошу пані, мушу бути дуже дурний, бо все, як тільки зачну щонебудь розказувати, зараз усі сміються...

Пані поцесорка стиснула мене своєю пухкенькою ручкою за шию та почала так реготатися, що я вже аж не витримав. Я відмотав її руку від моєї шиї й кажу:

— Вельможна пані ніби то мене обіймають, а тут із мене сміються, як із якого дурня...

Але я вельможній пані лиш одно скажу: Якби мене були вчили, то я нині всіх тих ваших шляхтичів заставив би мені чоботи чистити... Я їх усіх насилив би на шнурок, як головки цибулі, та купив би за них мази віз мастити...

Як я це сказав, то прошу вас, уважаєте, що тоді пані поцесорка робить! Закидає обі свої руки мені на шию і вже не веселим, але якимось гейби плаксивим та задиханим голосом шепче мені до вуха:

— Костю, поцілуйте мене:

В цьому місці Костева жінка, що досі мовчала задля перевтоми, знов пригадалася громаді словами:

— А щоб тебе пекольна смола поцілувала! Щоб тобі Панькова кобила язик відкусила!

Кость розказував:

— На такі слова моєї коханої пані поцесорки я так собі міркую:

— Що це таке? Як ця вельможна пані на мене гляне, то я чую, що якийсь наглий і несподіваний огонь починає горіти в мені від чуба аж до пят. А як моя стара просить: поцілуй мене, — то все моє тіло разом із душею обертається в сопель леду.. Я... — Тут Настя закричала:

— А щоб ти знав, старий лайдаку, що я з тебе таки сопель леду зроблю! Я тебе в зимі в полонці втоплю, як того щенюка! Ой, кумоньки, відріжте йому язик!...

З тими словами Настя, що вже ранійше показувала охоту прискочити до чоловіка і зробити йому незнатищо, зірвалася з лавки під печею та стала розпихати людей, щоб кинутись, немов каня на Костя. Одночасно вона кричала.

— Чекай, антихристе! Я тебе зараз так поцілую, що аж тобі язик усохне!...

Але жінки й мужики успокоїли схвильовану Настю та не пустили її до чоловіка.

Кость радів чимраз більше нестримною поведінкою жінки, бо бачив, що все йде гаразд. Він випив свіжу чарку й почав:

— Коли моя солодка пані поцесорка мені сказала, щоб я її поцілував, я гарно

обтер собі губу та почав дивитися на місяць. Дивлюсь і так собі міркую:

— Господи всемогутній і ви, всі святі ангели його! Ех! Тож тоб я її поцілував, хай її біс вирве! Але чую, нема в мене відваги. Глипаю я на небо: може Господь милосерний мені поможе... А на небі напроти мене місяць аж роззявив рот, вищірив очі і здається мені, що він мене лає і словами промовляє:

— Костю, не будь дурний! Якби так я, Костю, був на твойому місці, то яб так її цмокнув, що всі звірі в норах зі сну зірвалисяб... Але якась несамовита бісова сила так мене до неба пришпилила, що я ані руш не можу впасти на твій віз і на твою немудру голову, Костю. Знай, Костю: всі жінки однакові. Чи цариця, чи графиня, чи пані поцесорка, чи пастушка, чи жебрачка — кожна з них липне до хлопа, як муха до меду.

Я гляджу з боку на паню поцесорку і бачу, що її очі так засвітились, якби хто в них жару насипав. Вона щось ніби засміялася, ніби заплакала, і я цілком одурів, бо не знав, що в тій вельможній особі сидить. Аж нараз пані поцесорка обхопила так ціпко мене за шию, що мені аж батіг випав з рук і як не пічне кричати:

— Йай! Костю!.... Вовк!... Вовк!... Направо від воза... Межи соснами... Йой,

як очима світить!...

Так вона лебедить і при тім так мене тисне руками за шию, аж мені дух запірає.

Я глянув у ліс направо: ...нема вовка... Але пані поцесорка раз у раз кричить:

— Костю!... Вовк!... Ратуйте мене!..

Тоді я собі міркую:

— Хе хе... Кожда гарна жінка то солодка шельма... Чекай моя кохана пані поцесорко... я тобі вовка прожену чим иншим...

Зараз потім я крикнув:

— Ой, прошу пані, наліво від воза за вашими плечима страшний чорний кабан...

Пані поцесорка крикнула, оглянулася й каже до мене:

— Я не бачу вашого кабана, Костю...

Тоді я до неї:

— А я не бачу вашого вовка, прошу пані... Але зробим так: хай пані уважають на вовка, а я буду відганяти від вас кабана...

Пані поцесорка почала дивитися направо і при тому притиснулася дуже тісно до мене, а своїм горячим личком притулилася до мого носа. Я позирав наліво і

притиснувся своєю головою до її вельможно пахучої голівки. Нараз моя кохана пані поцесорка як не зачне мене цілувати! Аж тоді я переконався, що вона не жартує.

VII.

— Господи! — мелькнуло мені через голову. — Аж нині ти змилосердився наді мною за мою довголітню кару з моєю пісною, сухою та завялою жінкою... Аж нині я засмакую правдивого кохання... О, тяжкою мукою була для мене моя стара, алеж моя солодка пані поцесорка це для мене нівроку нагорода...

В цьому місці Настя зірвалася перший раз як несамовита і стала силоміць ліктями та штовханцями мостити собі дорогу до чоловіка і при тім кричала захриплим голосом.

— Каїне!... люде!... Де стид у вас? Ви регочетеся, коли той безбожник, той сатана в людськім тілі ображує тяжко святі образи і ще до того все те лайдацтво називає Божою нагородою для себе! Дам я тобі зараз панські поцілунки, ти, вифлеємський Ироде!...

Кость бачив, що буря суне, тому не чекав на спокій і серед метушні, крику та сміху розказував далі:

— Як пані поцесорка мене поцілувала, то мені здавалося, що місяць розрісся на

ціле небо і якийсь великий огонь бухнув довкола мене. Я вхопив паню поцесорку за шию й мій рот із її губою зціпилися в одно. Чув я, що вся моя душа на устах моєї коханої пані поцесорки горить, кипить, сичить, пузириться, пражиться і шкваріться, як пиріг на розтопленому смальці. Ух! Як світ світом, не було ще, здається, такого кохання, як між мною, простим хлопом Костем і між вельможною панею поцесоркою... Я вже боявся, щоби з великої горячі наші уста, борони Боже, не зрослися, як ті два розпечені кусники заліза в кузні. Ото раз булаб комедія;... Замісць до Красного, требаб тоді їхати до Відня на виставу... Хотів я вже відірватися від солодкого ротика пані поцесорки, але вона, видно, найшла такий смак у мені, що не випускала мене від себе. А як пані поцесорці було вже досить, то знов я не давав їй відпустки. Аж якимось чудом наші уста в однім часі нагло відлипли від себе. Це було тоді, ям ми вже виїхали з топорівського лісу. Аж по тім я пізнав, що наш поцілунок був довгий аж на пів милі...

VIII.

Тут Кость уже мусів перестати оповідати, бо в хаті зірвалася справжня буря. Костева жінка поборола вкінці всі перепони на шляху від печі до чоловіка й кинулася в густу юрбу жінок, які збентежили-

ся, коли побачили її розіскрені очі та почули її грізний голос. Вони почали уступатися їй з дороги. Зі швидкістю старої кітки, що кидається на щура, вона прискочила до свого чоловіка зі заду, вхопила обома руками за довге волосся на його голові та почала ним судорожно микати, смикати, рвати та шарпати на всі боки. При тому вона мабуть аж душилася з великої досади, бо не говорила, як досі, тільки вибелькотувала зі себе раз у раз лиш один звук „гі-гі-гі ііі"...

Кость не сподівався такого гарячого нападу від своєї жінки. Та проте він дуже радів, бо бачив ясно, що свою ціль уповні осягне. І хоч наслідком того, що жінка трясла ним, виллявся з його чарки зміст, то він чарки не пустив з рук. У часі, як жінчині пальці господарили в його волоссі, Кость із найбільшим супокоєм наповнив порожню чарку, опісля лівою рукою вхопив міцно свою жінку за руки, вимотав їх зі свого волосся і тримав у правій руці чарку, а лівою стиснув собі під пахою жінчині руки. Настя шарпалася всіми силами, щоби вирватися з під пахи чоловіка, але даремно. Вона тільки тріпалася в тих чоловікових ручних тенетах, як муха в сітці павука. Почала кусати Костя у плечі й руки, але її чоловік тільки сміявся з того, з ось якою думкою:

— Щоб уміти вкусити, треба мати чим...

Тепер Кость обкинув очима всю громаду в хаті і сказав:

— Панове громада! Я взяв свою стару на аґзамен, аби всі ви знали, чи це правда, що я для неї старий штурпак. Тепер, панове громада, скажіть мені самі:

— Чи моя стара любить мене, чи ні?

Всі мужики загуділи неначе джмелі, а жінки аж пікнули тонесенькими голосами:

— Любить вас Костю! І то ще як любить! Аж одуріла на старість із заздрости.

Відповідь громади дуже Костя вдоволила. Аж тепер він обернувся до своєї жінки і сказав:

— Ти, моя стара, здала гарно матуру, хоч я тебе гостро питав. Тепер напиймсся за твоє й моє здоровлє, за народженого Іванового козака й за гаразд усеї нашої чесної громади.

Костева жінка не хотіла пити. Але Кость силоміць упхав чарку в її руку й вона вкінці перепросилася з чоловіком.

IX.

Пізно по півночі плили темним гаєм, обсіяним лагідно срібним сяєвом місяця дві тіні. А що все у природі спало тоді глибоким сном, то тільки місяць почув два голоси, з яких один був тонесенький, а дру-

гий гомонів веселим підбаском. Тонесенький голосок заспівав:

— Тож то ти мені досолив, досолив на хрестинах... Я ще тепер після того не прийшла до себе. І за що те все? Яж тільки з тобою зажартувала...

На те почувся підбасок:

— Ти зі мною зажартувала, а я тобі віджартував...

— А чи це правда, що ти з тою панею поцесоркою — цілувався?...

— Правда, чи не правда, не в тім річ. Але воно, уважаєш, так є, коли ти, жінко, береш чоловіка на язик, то не забувай ніколи своїх уст медом намастити, або бодай цукром посолити...

Оглядів, липень 1914.

Видавництво „Журавлі“ в Рогатині

редактор

МИКОЛА УГРИН-БЕЗГРІШНИЙ

висилає за готівку:

1. М. Угрин-Безгрішний **„Нарис історії“** „Українських Січових Стрільців“ ч. І. 128 сторін із ілюстраціями, на гарному папері, з вінєтою арт. Простена Добромисла (на вичерпанні) Ціна підвисшена . . 2·00
2. Антін Лотоцький **„Наїзд Обрів“** повість із VII. ст. по Христі, 172. сторін з вінєтою інж. Романа Грицая . . . . 2·00
3. Микола Угрин-Безгрішний **„Софія Галєчко“** пєса з життя У. С. С. в III-ох діях. Сторін 52. з вінєтою інж. Романа Грицая . 1·50
4. Др. Осип Турянський **„Боротьба за великість“** — оповідання — сторін 80, з вінєтою інж. Романа Грицая . . . 1·50
5. Микола Угрин-Безгрішний **„З життя ґімназіястів“** нариси й оповідання (в друку) 1·50
6. Микола Угрин-Безгрішний **„В Карпатах“** драма на III. дії з життя У. С. С. (в друку) 1·50
7. Тото Долото **„Байка про гнилу колоду“** 0.30
8. Я. Вільшенко **„Чого червоних маків так багато?** стрілецька леґенда (вичерпане)
9. Князь Усусу **„Український співаник“** (вич.)
10. Микола Угрин-Безгрішний **„Червона Калина“** збірник У. С. С. з 1918 р. 112. ілюстрацій, три колірові малюнки, карикатури та світлини сторін, 144, з вінєтою арт. О. Куриласа (на вичерпанні) Ціна підвисшена 4·00
11. **„Самопал“** календарик з альманахом під наг. **„Віночок Червоної Калини“** усім, усім, усім у десятьліття першого виступу У. С. С. 1914-1924 стор. 144., багато ілюстрацій по зн. ціні . . . . . 0·50

АДРЕСА ДЛЯ ЗАГРАНИЦІ:

Wydawn. „ŻURAWLI“ Rohatyn—Poland.

ДРУКАРСЬКІ ПОМИЛКИ:

сторона:			є:	має бути:
4, 12,	стр.	з дол.	живуть	живуть і жвуть
6, 10.	„	з гори	наполомою	паполомою
6, 18.	„	„	таки	такого
7, 4.	„	„	жо	що
7, 10.	„	„	жалоби	жолоби
9, 10.	„	„	образила	образила:
10, 5.	„	з дол.	хочемо.	хочемо. Великого єгомостя не маємо, але його хочемо.
12, 6.	„	з дол.	до	зо
15, 13.	„	„	викидає:	викидає,
33, 8.	„	„	ними	ним
36, 12.	„	„	воказавсі	показавсі
40, 15.	„	„	криминалу	кріміналу
43, 11.	„	з гори	воконувати	виконувати
48, 1.	„	з дол.	пшоно просо	пшоно
49, 3.	„	„	Вона на	Вона
51, 1.	„	з гори	хто	хтоб
58, 7.	„	„	хлопче	хлопе
59, 6.	„	„	бачище	бабище
59, 14.	„	„	валі	далі
62, 3.	„	„	відрізала	підрізала
72, 7.	„	з дол.	зробим	зробім
74, 3.	„	з гори	зціпилися	зліпилися
77, 13.	„	„	так є,	так є:

UNIVERSITY OF ILLINOIS-URBANA
3 0112 077592175